

Güney Çin Denizi: Ekonomik ve Stratejik Rekabeti Anlamak

Kerem GÖKTEN*

Geliş Tarihi (Received): 10.05.2021 – Kabul Tarihi (Accepted): 30.11.2021

Öz

Soğuk Savaş'ın sona erişinin ardından ortaya çıkan tek kutuplu dünya düzeninin sona erdiğini ve sistemin çok kutupluluğa doğru evrildiğini ileri süren değerlendirmeler yaygınlaşmaktadır. Liberal dünya düzeninde çözüm bekleyen küresel sorunlar tek bir devletin düzenleme kapasitesini aşmış, bununla birlikte mevcut uluslararası kurumlar kendilerini 21. yüzyılın koşullarına uyarlama sürecini tamamlayamamıştır. Çalışmanın konusu olan Güney Çin Denizi sorunu, küresel ve bölgesel güçlerin çıkarlarının iç içe geçtiği, karmaşık bir sorun alanı olarak kendini göstermektedir. Makalede sorunun başlıca tarafları olan ülkeler arasındaki iktisadi ve politik güç asimetrisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Bunun yanı sıra Güney Çin Denizi, Çin ile ABD arasındaki büyük güç rekabetinin en somut biçimde gözlemlendiği bir coğrafyadır. Güney Çin Denizi, Çin için doğal bir savunma kalkanıdır. ABD ise Soğuk Savaş'tan bugüne varlık gösterdiği Batı Pasifik bölgesindeki hegemonik konumundan taviz vermek istememektedir. Güney Çin Denizi sorununun küreselleşmesine doğrudan etkide bulunan ABD ile dünya kapitalist ekonomisinde güç kazanan Çin arasında gerilen ilişkiler kısa sürede onarılacağı benzememektedir. Çalışmada Çin'in, Güney Çin Denizi sorununa yaklaşımının geleneksel jeopolitik değerlendirmelerin aksine çatışmacı olmayacağı, ülkenin sıkı sıkıya eklemlediği liberal dünya düzenine karşı sorumlu bir davranış içinde bulunacağı görüşü ileri sürülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Güney Çin Denizi, Çin-ABD rekabeti, Asya-Pasifik, güç transferi

The South China Sea: Understanding Economic and Strategic Competition

Abstract

The assessments claiming that the unipolar world order that emerged after the Cold War has ended and the system has evolved towards multipolarity is becoming popular. The global problems awaiting solutions in the liberal world order have exceeded the regulatory capacity of a single state, however, existing international institutions could not effectively adapt themselves to 21st-century conditions. The South China Sea dispute, which is the subject of the study, manifests itself as a complex problem area where the interests of global and regional powers are intertwined. This study attempts to reveal the economic and political power asymmetry between the countries that are the major claimants to the dispute. In addition, the South China Sea is a geography where the great power competition between China and the USA is observed in the most concrete way. The South China Sea is a natural defensive shield for China. The USA, on the other hand, does not want to compromise its hegemonic position in the Western Pacific region, where it has existed since the Cold War. The relations between the USA, which has a direct impact on the globalization of the SCS problem, and China, which has gained power in the world capitalist economy, do not seem to be recovered in a short time. In the study, it is argued that China's approach to the SCS problem will not be confrontational, contrary to conventional geopolitical evaluations, and will act responsibly against the liberal world order in which the country is strongly integrated.

Keywords: The South China Sea, China-US competition, Asia-Pacific, power transfer

* Doç. Dr., Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İ.İ.B.F., Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, keremgokten@gmail.com, ORCID: 0000-0002-1876-2412

Giriş

Egemenlik kavramı ve geçirdiği dönüşümler üzerine tartışmalar, II. Dünya Savaşı'nın ardından hız kazanmakla birlikte asıl yoğunlaşmanın 1990'lı yıllarda gerçekleştiği söylenebilir. Egemenlik ve 1990'lar denince akla ideolojik bir söylem olarak küreselleşme gelmektedir. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren güçlenen neoliberal akımın dünya tasarımı- Soğuk Savaş'ın bitişinin yarattığı zafer ortamında- küreselleşme kavramı üzerinden mesafe kat etmiştir. O günden bu yana, birtakım iniş çıkışlara ve meydan okumalara karşın sermayenin önündeki engellerin hızla kaldırıldığı, bunun doğal sonucu olarak ulus devlet üzerine tartışmaların sürdüğü bir dönem yaşanmaktadır.

Küreselleşmenin söylemsel gücünün yüksek olduğu dönemde onunla çelişen bir diğer dinamik işlemeye başlamıştır. Oluşan tek kutuplu yeni dünya düzeninin hegemonik gücü Amerika Birleşik Devletleri (ABD); sınırların anlamını yitirdiği, iktisadi ve kültürel etkileşimin geri dönülmez bir biçimde arttığı, kurumsal işbirliklerinin gelişeceği fikrinin dünya kamuoyunun üzerine boca edildiği bir ortamda kendinde devletlerin dış egemenliği, içişlere karışmama, müdahale yasağı gibi uluslararası hukuk ilkelerini ihlal etme gücü bulmuştur. Söz konusu kural ihlalleri Kosova müdahalesi ve 2. Irak Savaşı'nda somutlaşmıştır. Özellikle ikinci müdahale, Birleşmiş Milletler Anlaşması'nın kuvvet kullanma yasağı hükmünün çiğnenmesi pahasına gerçekleştirilmiştir.¹ Böylece dünya 21. yüzyıla birbiri ile bağdaşmaz gözükmele birlikte, aslında küreselleşme söylemini boşa düşüren iki yönelimle girmiştir.

Yukarıda belirtildiği üzere bir yanda hukuki egemenlik yerine fiili egemenliği öne çıkaran ABD'nin askeri tek yanlılığı ve imparatorluk siyaseti yaşama geçirilirken; öbür yanda artan iktisadi etkileşim, gelişen teknolojinin yarattığı ticari ve finansal ağlar sonucu çok taraflı çözüm isteyen meselelerin sayısında artış gözlemlenmiştir. Küresel ekonominin mekânsal yapısı ile modern devlet sistemi arasındaki uzlaşmazlıklar egemenlik anlayışını da değiştirmiştir (Murphy, 1996, s. 107).

İçinde bulunduğumuz yüzyılda terörizmin küreselleşmesi, açık deniz korsanlığı, küresel ekolojik sorunların derinleşmesi, göçmen ve sığınmacı akımlarının artışı uluslararası toplumun önüne önemli sorun alanları olarak çıkmıştır. Ulusüstü kurumlar, dünyayı çepeçevre saran inovasyon ve lojistik ağları, finansallaşma, üretimin mekânsal anlamda ayrıştırılarak çoklu coğrafyalara yayılması ve son döneme damgasını vuran Covid-19 pandemisi gibi bir dizi gelişme ulusal devletlerin düzenleme kapasitelerinin ötesine geçmiştir. Geçtiğimiz yüzyıla ait alışlagelmiş “etkili egemenlik” kriterleri yeterli görülmemektedir. Egemenliğin ülkesel boyutu

sorgulanmakta, “paylaşılmasından” ve “bölünmesinden” söz edilmektedir. Yukarıda sıralanan sorun ve gelişmeler, II. Dünya Savaşı sonrası şekillenen liberal uluslararası düzenin hegemon gücü olan ABD’nin de ekonomik ve ideolojik çözüm yaratma kapasitesinin ötesine geçmiştir. Ulus devletin ve jeopolitik rekabetin geri döndüğüne yönelik bazı göstergelere karşın yukarıda sıralanan sorunların çözümünde uluslararası oydaşma gerekliliği ortadan kalkmamaktadır. Rakiplerine gözdağı verme gayretlerinin ötesinde hiçbir ülke evrensel sorunlara çözüm üretme iddiası ile ortaya çıkamamaktadır. Çeyrek yüzyıllık tek kutupluluk parantezinin kapandığı 21. yüzyıl jeoekonomik dünya düzeni, iktisadi etkileşimin dayattığı işbirliği ile artan iktisadi ve jeopolitik rekabetin beraberinde getirdiği “ulusalcı çıkışlar” arasına sıkışmış durumdadır (Agnew, 2005, s. 438; Delbruck, 2003, s. 34-35; Stacy, 2003, s. 2043).

Bu çalışmada ele alınacak Güney Çin Denizi sorunu, yukarıda sözü edilen iktisadi çıkarlar ile jeopolitik iddiaların kesiştiği bir kavşak noktası olarak dikkat çekmektedir. Bölge üzerinde hak iddia eden taraflar arasında jeopolitik rekabetin yanı sıra güçlü iktisadi ilişkilerin bulunduğunu söylemek yanlış olmaz.

12 Temmuz 2016 günü Lahey Daimi Hakemlik Mahkemesi (PCA), Çin ile Filipinler’in karşı karşıya geldiği davada, Çin’in adı geçen deniz ve kaynakları üzerindeki tarihsel hak iddialarını Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) açısından kabul edilemez buldu. Böylelikle Güney Çin Denizi, herhangi bir devlete ait bir geminin serbestçe seyredebileceği, avlanabileceği bir açık deniz olarak tanımlanmıştır. Çin’in bu denizin kaynaklarından diğer devletlerin yararlanmasını engellemeye dayanak oluşturacak tarihsel kanıtlar sunamadığı ifade edilmiştir. Çin’in söz konusu denizde o güne kadar gerçekleşen yaygın faaliyetleri açık deniz faaliyetleri kapsamında değerlendirilmiştir. Karar bununla yetinmemiş, Çin’in yapay adalar inşa etmek ve Spratly Adaları’ndaki resiflerde deniz dolgusu yapmak suretiyle deniz ekosistemine ve Filipinler’in egemenlik haklarına zarar verdiğini saptamıştır (PCA, 2016, s. 462-463; Keyvan, 2017, s. 257). Bu karar, ABD’nin yanı sıra bu ülkenin kadim müttefiki Filipinler ile çiçeği burnunda müttefiki Vietnam’ın Güney Çin Denizi’ndeki hidrokarbon arama ve balıkçılık faaliyetlerini yasal zemine kavuşturmuştur (Rolf & Agnew, 2016, s. 249, 258).

Çin, PCA’nın meseleyi müzakere ettiği oturumlara hukuki temsilci göndermeyi reddetmekle birlikte karara gecikmeksizin tepki göstermiştir. Dışişleri Bakanlığı yaptırım yetkisi bulunmayan PCA kararını tanımadıklarını ifade etmiştir. Çin egemenlik haklarına ilişkin konularda devletlerarası ikili görüşmeleri adres göstermekte, üçüncü bir tarafın (Batı)

müdahalesinin daha çok anlaşmazlık ve çatışma anlamına geldiği tezini hem iç hem de dış kamuoyunda işlemektedir (Global Times, 2016; Steffens, 2013, s: 96; Pekcan, 2017, s: 55).²

Bu çalışmanın temel problematiği 21. yüzyıl uluslararası politik ekonomisinde Güney Çin Denizi'nin yerini anlamaktır. Güney Çin Denizi sorununu Çin ile deniz üzerinde hak iddiasında bulunan görece küçük ve devlet kapasitesi sınırlı bir grup devlet arasındaki bir sorun olarak ele alınmamaktadır. Uzlaşmazlığın dolaylı tarafı deniz üzerinde hak iddia eden devletler ile müttefiklik ilişkisi içerisinde bulunan ABD'dir. Öte yandan, anlaşmazlığa taraf ülkelerin hak iddiaları çalışmanın kapsamını fazlasıyla aşacak çeşitliliktedir. Amacın bu iddiaları ve yerindeliklerini tartışmak olmaması nedeniyle sorunun temel noktaları hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Küresel ve bölgesel boyutları olan bir sorunu ele alan çalışma “soruna taraf bölge ülkeleri arasındaki güç dengesi nedir?” sorusuna iktisadi ögelere yoğunlaşarak yanıt vermeyi amaçlamaktadır.

Bölgedeki güç dengeleri ve devlet kapasitelerinin analizi önemli olmakla birlikte Güney Çin Denizi başta ABD olmak üzere bölge dışı aktörlerin çıkarlarının bulunduğu bir coğrafyadır. “Mevcut hegemonik güç ABD soruna nasıl yaklaşmaktadır?” sorusuna yanıt aranırken ABD'nin bölgedeki etkinliği formel bir jeopolitik mesele olarak ele alınmayacaktır. Çin ve ABD'nin siyasetlerine yön veren dinamikler jeopolitika ile ekonominin kesiştiği bir rekabet sistemi üzerinden analiz edilecektir. Gücün yeniden dağıtıldığı günümüz dünyasında “Çin devlet aklı soruna yalın bir bölgesel hakimiyet mantığı ile mi yaklaşacaktır?” sorusu yanıtı aranan üçüncü sorudur.

1. Güç Kayması Bağlamında Güney Çin Denizi

Güney Çin Denizi, Hint-Pasifik jeopolitiğinde kritik bir öneme sahiptir. 3,5 milyon km² büyüklüğündeki denize Çin'in yanı sıra Kamboçya, Brunei, Endonezya, Malezya, Singapur, Filipinler, Tayvan, Tayland ve Vietnam'ın kıyısı bulunmaktadır (Ek-1). Doğu Asya'nın iktisadi canlanması ile birlikte önemli bir ticari rota haline denizde, yılda 3,4 ila 5,3 trilyon ABD Doları değerinde mal transferinin gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Güney Çin Denizi yalnızca kendisine kıyısı olan ülkeler için değil, Japonya ve Güney Kore gibi bölgesel güçler için de jeoekonomik ve jeostratejik öneme sahiptir. Batı Pasifiği ile Hint Okyanusu'nu birbirine bağlayan Güney Çin Denizi, enerji ve hammadde tedariki açısından önemli bir rota olmanın yanı sıra önemli bir deniz ürünleri deposudur. Dünyadaki balıkçı gemilerinin yarısından fazlası Güney Çin Denizi'nde faaliyet yürütmektedir. Daha da önemlisi, adı geçen deniz gün ışığı

görmemiş petrol ve doğalgaz rezervlerine sahiptir (Lowy Institute, 2020a; Rolf & Agnew, 2016, s. 252; Chinapower Team, 2017; Poling, 2019).

Tablo 1 Güney Çin Denizi Ticaretinin Seçilmiş Ülkelerin Toplam Ticareti İçindeki Payı (%) (2016)

Japonya	Çin	Güney Kore	Vietnam	Almanya	İngiltere	ABD	Hindistan	Brezilya
19	39	47	86	9	11,8	5,7	30,6	23,4

Kaynak: Chinapower Team, 2017.

Tablo 1, Güney Çin Denizi'nin dünya ticareti açısından kavşak noktası olduğunu ortaya koymaktadır. Güney Çin Denizi, sadece Çin ve ABD gibi büyük güçler ve bölge ülkeleri için değil, kendisine coğrafi yakınlığı bulunmayan birçok “ağır sıklet” devlet için de kritik önem taşımaktadır. Güney Çin Denizi, ihracat odaklı Çin ekonomisinin dünya mal ticaretine açılan kapısıdır. Çin ihracatının 900 milyar dolarlık bölümü Güney Çin Denizi üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu tutar, adı geçen deniz üzerinden yapılan toplam ihracatının dörtte birinden fazladır (Chinapower Team, 2017).

Güney Çin Denizi'nin özellikle enerji güvenliği çerçevesinde önem kazanması, Asya-Pasifik coğrafyasında İkinci Dünya Savaşı sonrasında iktisadi ve askeri işbirlikleri geliştiren, kurduğu gayri resmi güvenlik çatısının tehdide uğradığı noktalarda dolaylı ve dolaysız zor kullanımına başvuran ABD'yi meselenin tarafı haline getirmektedir. Güney Çin Denizi, küresel hegemonik güç ABD'nin sorunlara çözüm yaratma kapasitesinin ölçümlendiği bir sorun alanı haline gelmiştir. ABD ile arasındaki güç asimetrisini özellikle iktisadi anlamda³ kapatma yolunda olan Çin liderliği, küresel güç dengelerinin kendileri lehine beklediklerinden de hızlı değiştiği düşüncesindedir (Yahuda, 2013, s. 447; Steffens, 2013, s. 92). Son on yıllık zaman zarfında iki ülke sadece Güney Çin Denizi'nde değil; iklim değişikliği, ticaret savaşı ve Covid-19 pandemisi gibi küresel sorunlarda karşı karşıya gelmişlerdir.

Gündeme sıklıkla gelen Güney Çin Denizi anlaşmazlığı, ilk bakışta küresel bir sorun olarak gözükmemekle birlikte, Çin liderliği açısından Deng'in ünlü öğüdünün⁴ tutulabileceği bir alan olmaktan çıkmışa benzemektedir. Çin, Güney Çin Denizi meselesinde anlaşmazlığa taraf Güneydoğu Asya ülkelerini kimi zaman gerginliği arttırarak; ama, çoğunlukla ihtilafli coğrafyaların kaynaklarını birlikte kullanma ve geliştirme söylemini öne çıkararak iki yanlı görüşmelere ikna etmeye çalışmaktadır. ABD'nin uluslararası hukuka gönderme yapması ve

çok taraflı görüşmeleri adres göstermesine tepki göstermekte, bu ülkeyi Doğu Asya'daki bölgesel oluşumların olabildiğince dışında tutmaya gayret etmektedir (Yahuda, 2013, s. 448-451).

2009 yılında Çin'in münhasır ekonomik bölgesi içinde faaliyet yürüten Amerikan gözetleme gemileri, Çin gemileri tarafından taciz edildi. Çin'in bu olaydaki iddiası karasularının ihlaliydi. Çin'in bu adımını ABD-Güney Kore'nin Sarı Deniz'de gerçekleştirdiği ortak tatbikat izledi. Çin Komünist Partisi (ÇKP) liderliği, kıyılarında gerçekleşen Amerikan aktivizmini inişteki bir hegemon gücün kendilerini ürkütme girişimi olarak gördü. Çin o tarihten bu yana, küresel ekonomik güç olmanın da yarattığı ihtiyaçlarla uyumlu olarak egemenlik haklarına yönelik iddiaları savunma konusunda daha yüksek bir profil izlemektedir (Yahuda, 2013, s. 447-449; Cohen, 2010).⁵ İzlenen yüksek profilli politika özellikle deniz kuvvetlerini güçlendirmeye, uzak deniz hareketlarına hazırlıklı olmaya yönelik bir çabaya dönüşmüştür. Bugün Çin Deniz Kuvvetleri, Güney Çin Denizi'nden Arap Denizi'ne kadar uzanan bir coğrafyada boy göstermekte, Kaplan'ın (2014) işaret ettiği deneyim eksikliğini gidermektedir.⁶ Çin'in Cibuti'deki elde ettiği ilk askeri üssün ardından 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu kapsamında Pakistan'ın Gwadar limanına yaptığı yatırımlar, Kamboçya'nın Ream limanına yönelik ilgisi özellikle ABD ve Hindistan'ı tedirgin etmektedir (Fang & Choo, 2019).

Çin'in denizlerdeki artan etkinliği, ilk bakışta iktisadi çıkarlarını güvence altına almaya yönelik caydırıcı önlemler gibi gözükmemektedir. Ancak, tarihsel ve aktüel nedenlerle Çin'in niyetlerinden emin olamayan Güneydoğu Asya ülkeleri bu gelişmelerden tedirgin olmaktadır. Çin'in söz konusu tutumu, "barışçıl yükseliş" olarak tabir edilen yumuşak güç siyasetine tezat oluşturmaktadır. Çin'in sürekli dile getirdiği "kazan-kazan" prensibi bölge ülkelerini yönetenleri bütünüyle ikna edememektedir. Filipinler, Vietnam, Malezya, Endonezya; ABD ve Japonya ile diplomatik, askeri ilişkilerini sıcak tutma siyasetini sürdürmektedir (Hayton, 2017, s. 154; Nie, 2016, s. 433).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Güney Çin Denizi üzerindeki iddiaları esas olarak 70 yıl öncesine dayanmaktadır. Hatta Çin'in deniz üzerindeki hak iddialarını temsil eden dokuz çizgili harita milliyetçi Kuomintang hükümeti tarafından İkinci Dünya Savaşı öncesinde dolaşıma sokulmuştur (Kaplan, 2014). Çin hükümeti, UNCLOS'a taraf olmasının ardından tarihsel iddialarını detaylandırmıştır. Bu gelişmeyi 1998 yılında 200 deniz millik münhasır ekonomik bölge ilanı izlemiştir (Yahuda, 2013, s. 450).

Çin ile denize kıyısı olan ülkeler arasındaki güvensizliğe temel oluşturan gelişmeler esas itibarıyla Çin'in son elli yılda giriştiği askeri eylemlerdir. Çin, 1974 yılında Paracel Adaları'nın iktidarı çözülmekte olan Güney Vietnam hükümeti tarafından kontrol edilen kısmını ele geçirmiş, adalar grubu üzerinde tam hakimiyet sağlamıştır. Çin, bir diğer ihtilafli küçük adalar grubu olan Spratly Adaları'nın bir bölümü üzerinde 1988'de Vietnam ile çatışmaya girerek, 1994 yılında ise Filipinler'e karşı bir oldubitti yaratarak egemenlik kurmuştur. Bunlara ek olarak, 2012 yılında Filipinler'in münhasır ekonomik bölgesi içinde kalan Scarborough Adacığı'na el konmuştur. Çin sözü geçen küçük kara parçalarında askeri güç bulundurmakta yetinmemiştir. Özellikle 2013 yılı sonrasında yoğunlaşan resif ve kayalıkların deniz dolgusu yoluyla adalara dönüştürülmesi, Fiery Cross⁷ ve Mischief resiflerinde inşa edilen pistler gerilim yaratmaktadır. Çin'in bu hamleleri “anlaşmazlığı askerileştirmekle” suçlanmasına neden olmaktadır (Yahuda, 2013, s. 450; Poling, 2019; Nie, 2016, s. 423; Rolf & Agnew, 2016, s. 256-257). Çin devleti ise yarım yüzyıla yayılan genişlemeci adımlarına karşın Filipinler'in kontrolünde bulunan bazı adacık ve resiflerde bu ülkeyi işgalci olarak tanımlamaktadır (Hua, 2014).

Sorunu daha çetrefilli hale getiren bir diğer unsur temelleri Çin'in haraç sisteminden⁸ miras kalan “tarihsel” iddialarındaki belirsizliklerdir (Yıldırım, 2020, s. 201). Dokuz çizgili harita Güney Çin Denizi'nin yüzde 85'ini kapsamaktadır (Manning & Cronin, 2020). Çin hükümeti denizin tümü üzerinde değil, çizgiler arasında kalan adalar üzerinde egemenlik iddiasında bulunduğunu bildirmiştir. Ancak, Çin'in insan yaşamının bulunmadığı kayalık ve resifleri hukuksal taleplerine dayanak yapma olasılığı, münhasır ekonomik bölge hesabında esas alınacak kıyı kenar çizgisini belirlemeyi güçleştirmektedir. Dokuz çizgili harita ile nelerin talep edildiği konusundaki belirsizlik, özellikle son iki yılda Çin ile Vietnam, Filipinler, Malezya arasında petrol arama krizleri çıkmasına⁹ ve “balıkçılık kovalamacalarına” neden olmakta, taraflar birbirlerini tek taraflı eylemlerde bulunmakla suçlamaktadır (Yahuda, 2013, s. 451, 453, Manning & Cronin, 2020).

Güney Çin Denizi'nin hegemonik geçiş tartışmaları açısından kazandığı anlamın ortaya konmasının ardından sorunun doğrudan tarafları arasındaki politik-iktisadi ilişkiler üzerinde durulabilir.

2. Güç Asimetrisi

Güney Çin Denizi üzerinde irili ufaklı iddiaları bulunan on devlet bulunmakla beraber uluslararası kamuoyunun gündemini meşgul eden gerginlikler üç devleti işaret etmektedir: Çin,

Vietnam ve Filipinler. Adı geçen ülkeler arasında iktisadi ve askeri alanlar başta olmak üzere önemli bir güç asimetrisi bulunmaktadır. Bu bölümde söz konusu ülkeler arasındaki iktisadi güç asimetrisi ortaya konmaya çalışılacak, eşitsiz kaynak ve yeteneklerin söz konusu olduğu koşullarda Çin'in kendisi açısından optimal sonuçları elde edip edemeyeceği tartışılacaktır.

İlk olarak ülkelerin ekonomik büyüklüklerine bakılabilir. 2019 yılı itibariyle 14,3 trilyon dolarlık büyüklüğe erişen Çin, uzun süredir sahip olduğu dünyanın ikinci büyük ekonomisi olma hüviyetini sürdürmektedir. Buna karşılık Filipinler'in GSYH'si 376,8 milyar dolar, Vietnam'ınki ise 262 milyar dolardır. Ekonomilerin genel büyüklüğü birbirlerine oranlandığında çarpıcı bir dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Filipinler ekonomisi Çin ekonomisinin yüzde 2,6'sı, Vietnam'ının ise yüzde 1,8'idir. Bununla beraber kişi başı GSYH ülkelerin iktisadi refahını kıyaslamak açısından daha anlamlı sonuçlar sunmaktadır. Çin, 2019 rakamlarına göre cari dolar kuru üzerinden 10.261 ABD Doları kişi başı gelire sahiptir. Yüksek orta gelir grubuna ait bir ülke olan Çin'in kişi başı geliri, düşük orta gelir grubunda bulunan Filipinler'in 3, Vietnam'ın 3,8 katı kadardır.¹⁰ Bu ülkeler ile Çin arasındaki makas son yirmi yılda açılmış durumdadır.¹¹

Adı geçen ülkelerin iktisadi büyüklükleri ve görece refah farklılıklarına ilişkin verilerin ardından birbirleri ile olan iktisadi ilişkileri üzerinde durulabilir. Bu aşamada dolaysız sermaye yatırımları, dış ticaret ilişkileri ve turizm gündeme gelecektir. Tablo 2, 2005 sonrasında etkin bir biçimde hayata geçirdiği “going out” stratejisi ile Almanya, Japonya ve ABD ile birlikte dünyanın en büyük dolaysız sermaye yatırımcıları arasına giren Çin'in, Filipinler ve Vietnam'a gerçekleştirdiği yatırımları içermektedir. Bu ülkelere yönelen dolaysız sermaye yatırımı tutarı, Çin menşeli firmaların dünya çapında gerçekleştirmiş olduğu yatırımlar içinde önemli bir paya sahip görülmemektedir. Coğrafi yakınlık avantajına karşın Filipinler, Çin dolaysız sermaye yatırımları stoğundan %0,6 pay alabilirken, Vietnam'ın payı %1,2 ile Güneydoğu Asya ülkeleri içinde görece iyi bir konumdadır.¹²

Çin menşeli dolaysız sermaye yatırımlarına ev sahibi ülkeler gözüyle bakıldığında bu yatırımların önem derecesi ve ağırlığı değişmektedir. Çin her ne kadar doğrudan sermaye ihracına geç başlamış bir ülke olsa da, bu ülke yatırımlarının Filipinler'e yönelen dolaysız sermaye yatırımları içindeki payı 2019 yılı için %13,8, GSYH içindeki payı ise %1'dir. Çin'in Vietnam'ın ev sahipliği yaptığı dolaysız sermaye yatırımları içindeki payı %15,1'e erişmekle birlikte GSYH içinde payı %0,5 dolayındadır. 2017 itibariyle Çin sermayesinin artan görünürlüğü Filipinler'in geleneksel dolaysız sermaye yatırımcıları olan Japonya ve ABD'yi

zorlar hale gelmiştir. Vietnam’da ise Çin dolaysız sermaye yatırımları Güney Kore, Japonya ve Malezya’yı izlemektedir. Çin kamu ve özel şirketlerinin söz konusu ülkelere gerçekleştirdikleri dolaysız yatırımlar özellikle 2015’e kadar ağırlıklı olarak enerji sektöründedir. Son yıllardaki azalışa karşın Çin menşeli toplam doğrudan sermaye ihracı içinde enerjinin payı Filipinler için %71,6; Vietnam için %61,5 olmuştur. Söz konusu oranlar, enerji sektörünün Çin sermayesinin küresel yatırımları içindeki payından (%35,8) hayli yüksektir. Dikkati çeken diğer sektörler Filipinler için teknoloji, ulaştırma, gayrimenkul iken Vietnam için metal ve ulaştırma’dır.¹³

Tablo 2. Çin’in Filipinler ve Vietnam’a Dolaysız Sermaye Yatırımları (Milyar ABD Doları)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Toplam
Filipinler	0	0	1,58	0,69	0,60	0	0,35	0,60	1,21	0	0,87	1,78	1,2	3,32	12,2
Vietnam	0,76	0	1,52	2,69	3,91	3,68	2,69	1,24	0,21	3,52	0,32	1,5	1,01	1,35	24,4

Kaynak: The China Global Investment Tracker veritabanından yararlanılarak oluşturulmuştur.

*100 milyon ABD Doları’nın altındaki tutarlar raporlanmamakta, ilgili yıla ait dolaysız sermaye yatırım tutarı 0 olarak verilmektedir.

Güney Çin Denizi gerginliğinde öne çıkan üç ülkenin dış ticaretine göz atıldığında daha çarpıcı bir dengesizlik ile karşılaşmaktadır. Dolaysız yatırımlar ile kıyaslandığında hem tutarların büyüdüğü hem de söz konusu iki “orta gücün” Çin piyasasına olan bağımlılığının arttığı görülmektedir.

Tablo 3’de Çin’in, Filipinler ve Vietnam ile olan 2019 yılı dış ticareti görülmektedir. Tablo aynı zamanda bu ülkelerin Çin ile dış ticaretini izleme olanağı sunar. Çin her iki ülke karşısında da dış ticaret fazlası vermektedir. Çin’in dünya ülkelerinin tamamına yakını karşısında dış ticaret fazlası verdiği göz önüne alındığında bunda şaşılacak bir şey yoktur. 2010 yılında yürürlüğe giren ASEAN-Çin Serbest Ticaret Anlaşması (ACFTA)’nın bu trendin pekişmesinde etkili olduğu belirtilmelidir. Filipinler’in Çin’e yaptığı dış ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranının %50’nin altında seyretmesi dikkati çekmekle beraber, burada asıl önemli olan ülkelerin birbirlerinin toplam dış ticaretleri içerisindeki ağırlıklardır. Filipinler’in toplam ihracatı içerisinde Çin’in payı %28,7’dir. Oysa Çin’in toplam ihracatı içinde Filipinler’in payı %1,6’dır. İthalata bakıldığında durum değişmemektedir. Çin, Filipinler için dramatik öneme haiz bir ithalat merkezidir. Ülke ithalatının %36,1’ini Çin’den gerçekleştirmektedir. Çin’in ithalatı içerisinde Filipinler’in ağırlığı ise ihmal edilebilecek düzeyde gözükmemektedir (%0,97).¹⁴

Tablo 3. Çin'in Filipinler ve Vietnam ile dış ticareti (2019, Bin ABD Doları)

	İhracat	İthalat
Filipinler	40.758.536	20.169.743
Vietnam	98.004.333	64.078.465

Kaynak: ITC, 2020.

Ülkeler arasındaki ticari ilişkilere ürün grupları bazında bakıldığında şu unsurlar öne çıkmaktadır. Çin'in Filipinler ile olan ihracatında öne çıkan ürün grupları mineral yakıt ve yağlar, demir çelik ve pamuktur. Ancak, Filipinler'e ihracatın ilgili mal grubuna ait toplam ihracat içerisindeki payı fazla büyük değildir. Çin'in toplam mineral yakıt ve yağ ihracatının %7'si, toplam demir-çelik ihracatının %5'i, toplam pamuk ihracatının %7'si Filipinler'e gerçekleştirilmektedir. Öne çıkan mal gruplarından elde edilen ihracat geliri 6,5 milyar dolardır. Bu tutar Çin'in toplam ihracatının %0,3'üdür.

Çin'in Filipinler'den ithalatı içinde en önemli ürün grupları nikel, yenilen meyveler ve sert kabuklulardır. Bu ürün gruplarına ait toplam ithalat içinde Filipinler'in payı sırasıyla %37 ve %6'dır. Yenilen meyveler ve sert kabukluların alt kırılımında muz ithalatı dikkati çekmektedir. Çin, muz ithalatının yarıdan çoğunu Filipinler'den yapmaktadır. Ancak, bir nikel ile kıyaslandığında ikamesinin pek güç olmaması nedeniyle muz ticareti Filipinler'den ziyade Çin için bir avantaj olmuşa benzemektedir. Çin, 2012 yılında yaşanan Scarborough gerginliğini izleyen ay içerisinde Filipinler'e yönelik bir ekonomik yaptırım politikası hayata geçirmiştir. Muz ticareti ve turizm bu ekonomik yaptırım uygulamasında öne çıkan alanlar olmuştur. Çin bu politikasını Güney Çin Denizi sorunu ile ilintilendirmemiş, sağlık standartlarını öne çıkarmıştır. Gerginliğin yatışmasında Filipinli muz tacirlerinin hükümetleri üzerinde kurduğu baskının da etkili olduğu ileri sürülmektedir (Ravindran, 2012, s. 109-110; Steffens, 2013, s. 96).

Filipinler'in dış ticaret alanında Çin karşısındaki konumu muz ticareti örneğinde açıkça görüldüğü üzere önemli bir bağımlılık içermektedir. Filipinler'in toplam ihracatında Çin'in payı elektronik makine ve ekipman grubunda %30, nikelde %93, bakırda %52, mekanik cihaz ve aletlerde %40, meyvelerde %29'dur. Filipin nikel ve bakır ihracatının yöneldiği ana pazar Çin'dir. Bununla birlikte Filipin bakır sektöründeki Çin yatırımları bir karşılıklı bağımlılığa işaret etmektedir (Ravindran, 2012, s. 117). İthalatta ise Filipinler'in demir-çelikten eşya, mineral yakıt ve yağlar, demir-çelik, telekominikasyon ekipmanları, mobilya gibi mallarda Çin'e bağımlılığının olduğu görülmektedir. Özellikle demir çelikten eşya ve mineral yakıt-

yağlar grubu son beş yılda dış ticaretin hızlı büyüdüğü alanlar olarak dikkat çekmektedir. Bu noktada hizmet ticareti için parantez açılması yararlı gözükmektedir. Çin'den gelen turistler Filipinler ekonomisi için her geçen yıl daha önemli olmaktadır. 2016 yılında bu ülkeye gelen turistlerin %11'i Çinli iken, bu oran 2018'de %17,5'e yükselmiştir. Filipinler için oldukça önemli olan bu döviz kaynağı, ülkeyi 2012 yılındakine benzer bir yaptırım karşısında kırılgan kılmaktadır (UNWTO, 2019).

Çin'in Vietnam'a olan ihracatında örme eşyalar, meyve, sebze, pamuk, demir çelik dikkati çekmektedir. Örneğin Çin gıda sektörünün gerçekleştirdiği toplam meyve ihracatının %23'ü Vietnam'a yönelmektedir. Sebzeler için bu oran %18'dir. Oransal açıdan yukarıda sayılan mal grupları kadar önemli gözükmesine Vietnam'a ihraç edilen elektrikli makine ve cihaz tutarı 30 milyar doları aşmaktadır. Çin'in Vietnam'dan gerçekleştirdiği ithalatta ise pamuk, ayakkabı, örme giyim gibi emek yoğun ve düşük katma değerli mallar öne çıkmaktadır. Bu durum küresel kapitalizme eklemleme programı izleyen Vietnam'ın uluslararası işbölümündeki konumu ile tutarlıdır. Adı geçen mallar Çin tarafından başka pazarlardan kolayca temin edilebilecek niteliktedir.

Vietnam'ın Çin ile dış ticareti bağımlılık örüntüleri gösterir. Vietnam'ın toplam ihracatı ve ithalatı içinde Çin'in payı sırasıyla %20,1 ve %36,1'dir. Ülke elektrikli makine ve cihaz ithalatının %39'unu, demir çelikten eşya ithalatının %64'ünü, mobilya ithalatının %85'ini, sebze ithalatının %94'ünü Çin'den gerçekleştirmektedir. İhracatta ise öne çıkan mal grupları pamuk, kauçuk, organik kimyasal, çimento ve elektrikli makine ve parçalarıdır. Ülke pamuk ihracatının %78'ini, kauçuk ihracatının %38'ini, organik kimyasal ihracatının %65'ini Çin'e gerçekleştirmektedir.¹⁵ Çin'i anımsatan bir piyasa reformu süreci içerisindeki Vietnam, Çin açısından yükselen bir hammadde tedarikçisidir.

Güney Çin Denizi anlaşmazlığında öne çıkan üç ülke arasındaki iktisadi ilişkilerin boyutu birtakım soruları akla getirmektedir: Sermaye ve pazar bağımlılığı ülkelerin meseleye yaklaşımında önemli değişikliklere neden olabilir mi? Anlaşmazlığın derinleşmesi halinde Çin'in izleyebileceği iktisadi öğeleri ağır basan bir sert güç politikası hedef ülkelerde ne tür bir etki yaratır? Güney Çin Denizi sorunu, taleplerin bağdaşmazlığı ve iç kamuoyu baskısı gibi nedenlerle kontrollü bir çözümsüzlük içinde yönetilebilir mi?

Çin'i son yıllarda gündeme getiren en önemli iktisadi gelişme olan dolaysız sermaye yatırımlarının Filipinler ve Vietnam ile olan iktisadi-politik ilişkilerinde önemli bir ağırlığa sahip olduğunu söylemek güçtür. Coğrafi yakınlığa, hatta Vietnam ile sistemsel yakınlığa

karşın bu iki ülkenin Çin sermayesi için gözde pazarlar olduğu söylenemez. Çin menşeli dolaysız yatırımlar, öteden beri kalkınma güçlükleri ve sermaye yetersizliği ile boğuşan Filipinler ve Vietnam için önemsiz olmamakla beraber hayati değildir. Çin'in dolaysız sermaye yatırımları üzerinden güçlü bir baskı yaratması, hedef ülkelere bölgesel isteklerini kabul ettirmesi pek olanaklı görünmemektedir.¹⁶

Dış ticaret ise Filipinler ve Vietnam için pazar bağımlılığı riski taşımaktadır. Her iki ülke de ithalatlarının üçte birinden fazlasını Çin'den gerçekleştirmektedir. Her iki ülkenin sanayi sektörleri Çin'den ithal edilen ara mallara şiddetle ihtiyaç duymaktadır. Vietnam'ın gıda alanında da ithalat bağımlılığı dikkat çekmektedir. İhracatta gözlemlenen pazar bağımlılığı daha az olmakla birlikte, Çin'in ekonomik yaptırımlarının sonuç alıcı niteliği Filipinler örneğinde görülmüştür. Hizmet sektörü açısından bakıldığında Filipinler ve Vietnam'ın ağırladığı turistlerin beşte birine yakının Çinli oldukları görülmektedir. 2018 itibariyle seyahatturizm sektörünün milli gelirdeki payı Filipinler için %8,7; Vietnam için %5,9'dur. Seyahatturizm sektörünün toplam istihdamdaki payı Filipinler'de %24, Vietnam'da %9,1'dir (The World Bank, 2020b; World Travel and Tourism Council, 2020). Turizmin Çin açısından güçlü, yaşama geçirilmesi kolay bir yaptırım silahı olduğu açıktır.

Çin, Filipinler ve Vietnam arasındaki anlaşmazlıkların hangi yöne evrilebileceği konusunda muhtelif senaryolar üretilebilir. ABD gibi küresel, Japonya gibi bölgesel güçlerin önemli çıkarlarının bulunduğu bir sorunda tarafların -bu taraflardan biri Çin bile olsa- kendileri açısından maksimum faydayı elde etmesi güç gözükmemektedir. Çin için en iyi senaryo Güney Çin Denizi üzerindeki tüm bölgesel iddialarının kabul edilmesi ve denizin sunduğu zenginlikler üzerinde mutlak bir kontrol olacaktır. Tek taraflı eyleme dayalı bu senaryonun gerçekleşmesi; ABD, Japonya, ASEAN gibi güç merkezleri ile yaşanacak büyük bir çatışma ve gerginlikten başarıyla çıkılması ile söz konusu olabilecektir. Güç dağılımındaki pozisyonu iyileşmekle birlikte, gücünü iyi tahlil eden ve revizyonist dış politika izlemeyen ÇKP iktidarının dünya barışını ve kendi varlığını tehdit edecek bu hamleyi göze alması mümkün gözükmemektedir. Filipinler ve Vietnam'ın ise Çin'in askeri yerleşimlerinin bulunduğu adaları terk etmesini, ilan edecekleri 200 millik münhasır ekonomik bölge üzerindeki kontrollerini tanınmasını ummadıkları açıktır. ABD ve Japonya'nın bölgeye olan ilgileri, dengeleri değiştirecek bir müdahalede bulunmayı göze alacakları anlamına gelmemektedir (Hendler, 2013, s. 332).¹⁷ Özellikle Trump döneminde kendini gösteren bu gerçekliğin farkında olan Vietnam ve Filipinler; Çin ile olan iktisadi bağlarını gözetecek, ABD-Çin sürtüşmesinin açık tarafı olmayacaklardır (Yahuda, 2013, s. 458; Narine, 2018, s. 54).

Orta güçler olarak nitelenen ülkelerin büyük güçler arasındaki çatlaklara oynamaları, Güney Çin Denizi sorunu özelinde de görülmekle birlikte stratejik denge politikasının uzun yıllar boyunca sürdürülebilirliği bulunmamaktadır.¹⁸ Üçgen diplomasisi, Filipinler ve Vietnam'a Çin karşısında bir korunma sağlamakla birlikte sorunu ertelemekten başka bir netice yaratmamaktadır. Filipinler'in Lahey'deki mahkeme zaferi, Çin'in *de facto* kontrolü karşısında bir şey ifade etmediği gibi sorunun çözümünde ilerleme kaydedilememesinin yarattığı ekonomik maliyet her geçen gün büyümektedir. Nitekim 2016 yılında göreve gelen Duterte, dev komşusu Çin'in sempatisini kazanmak adına ülkesinin elde ettiği uluslararası hukuk zaferini pek öne çıkarmamaktadır. Duterte, özellikle Scarborough Adacıkları vesilesiyle zaman zaman yoğunlaşan kamuoyu iç baskısına karşın diplomatik ve ticari ilişkilerin gelişmesini, Çin'in gerçekleştirmeyi ağırdan aldığı dolaysız yatırımları ülkesine çekmeyi önceleyen bir politika izlemektedir (De Castro, 2020).¹⁹

Çok sayıda bölge ülkesini ve büyük gücü ilgilendiren Güney Çin Denizi sorununun tüm tarafları memnun edecek bir çözüme kavuşması mümkün gözükmemektedir. Hatırı sayılır bir güç asimetrisine karşın bir yenişememezlik hali mevcuttur.²⁰ Bu koşullar altında soruna taraf olan ülkeler kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölge iddialarını savunmaya devam edecektir. Konu zaman zaman iç politika malzemesi olarak kullanılacaktır. ABD ve Japonya seyrüsefer serbestliği çerçevesinde bölgede bayrak gösterecektir. Çalışmaya konu edilen üç ülke arasında hukuki anlaşmazlıklar çözümsüz ve görece önemsiz kalırken, “iktisadın” uzlaştırıcılığına başvurulabilir.

Filipinler ve Vietnam, Çin ile aralarındaki güç dengesizliği realitesine uygun hareket ederek süreçten iktisadi kazançlarla çıkabilirler (Womack, 2004, s. 361). Bunun egemenlik haklarından verecekleri bir dizi taviz karşılığında gerçekleşmesi yüksek olasılıktır.²¹ Aslında burada tavizden kasıt, Çin'in yarattığı fiili durumu kabul etmektir. Verili güç asimetrisi koşullarında Çin'in mevcut sınırların ötesine geçmemesini güvence altına almak, konuyu Çin'in anlayış ile karşılayacağı bir tonla gündeme taşımak iki ülke için de gerçekçi olacaktır. Filipinler ve Vietnam, “kaynakça zengin” Güney Çin Denizi'ne Çin'den daha muhtaç gözükmemektedir. Çin'in zaman zaman dile getirdiği “denizin zenginliklerinden birlikte yararlanma” önerisinin yaşama geçirilmesi, enerji ve balıkçılık alanlarında ekonomik yararlar elde edilmesini beraberinde getirecektir (Hendler, 2013, s. 324, 333). Ancak, özellikle Vietnam kamuoyundaki Çin karşıtı hava, ılımlı görülen işbirliği tekliflerine bile şüphe ile yaklaşılması sonucunu doğurabilmektedir (Ravindran, 2012, s. 114).

Çin iktisadi alanda vereceği, kendi büyüklüğü açısından çok da önemli olmayan ödünler karşılığında jeopolitik avantajlar elde etmeye odaklanabilir. Tansiyonun düştüğü, güven sorunlarının azaldığı ve iktisadi işbirliğinin güçlendiği koşullar altında ABD ve Japonya'nın bölge üzerindeki etkisi sınırlanabilir (Hendler, 2013, 333). ÇKP liderliği zaman zaman izlediği gri bölge taktiklerine, ekonomik yaptırım uygulamalarına karşın Filipinler ve Vietnam üzerinden ASEAN Bloğu'nu ürkütmek istemeyecektir. Filipinler ve Vietnam ile varılacak uzlaş, Çin'in Soğuk Savaş'ın son yıllarından bu yana beri benimsediği ve son yıllarda iyiden iyiye öne çıkardığı çok taraflılıkla tutarlılık oluşturacaktır. Çin'in, Güney Çin Denizi'nde "aşırı güç yansıtması" ve dar bir kazanç setinin peşine düşmesi, hedef ülkelerde güven sorununu derinleştirebilir ve ulusal kenetlenme ruhu yaratabilir. Bu türden bir gelişme, özellikle seçimle işbaşına gelen Filipinli devlet adamları açısından Çin'in taleplerine ılımlı yaklaşmanın politik maliyetlerini arttırabilir ve Çin'in uzun vadeli çıkarları açısından olumsuz neticeler doğabilir (Womack, 2004, s. 360; Ravindran, 2012, s. 122, 125).

3. Çin-ABD Mücadelesinin Uğrağı Olarak Güney Çin Denizi

ABD'nin Çin'e olan yaklaşımı son on yılda değişim göstermiştir. İşbirliğinden, ortak yaşam ilişkisinden ziyade güç rekabetinin öne çıkması olarak özetlenebilecek bu değişim Donald Trump başkanlığında iyice belirginleşmiştir. Çin, artık ABD için "ideolojik takıntılarını" aşarak küresel kapitalizme eklenmeye çalışan, geniş emek rezervlerini sistemin kullanımına açan bir ülke değildir. Çin ticaret savaşları, Covid-19 pandemisi gibi konularda ABD'nin agresif politikalarını göğüslemeye çalışmaktadır. Güney Çin Denizi, iki ülke arasındaki güç mücadelesinin kendini en somut gösterdiği tarihsel coğrafyadır.

Güney Çin Denizi her iki güç açısından da varlık gösterilmesi gereken bir coğrafyadır. Güney Çin Denizi, Çin açısından yalnızca jeoekonomik nedenlerle değil, yeniden diriltilmeye çalışılan Çin merkezli Doğu Asya sistemi açısından da önem taşımaktadır. ABD ise Soğuk Savaş'tan bu yana özellikle askeri alanda güçlü bir biçimde varlık gösterdiği Batı Pasifik bölgesindeki konumundan taviz vermeyi hegemonik pozisyonu gereği istememektedir. ABD, öncüsü ve garantörü olduğu serbest ticarete dayalı dünya sisteminin istikrarını ve deniz ikmal yollarının güvenliğini gözetmektedir. Özetle Güney Çin Denizi, Asya-Pasifik'in en istikrarsız bölgesi olarak dikkatleri çekmektedir.

Güney Çin Denizi, Çin açısından bir tür doğal kalkandır. Ülkenin en kalabalık, en gelişmiş, küresel ekonomi ile bütünleşmiş kesimlerinin bu denize kıyısı bulunmaktadır. Güney Çin Denizi'nde güçlü bir varlık gösteren Çin, Endonezya'ya kadar erişen bir art bölgesi

güvence altına alacaktır. Güney Çin Denizi'nde erişilecek baskın bir konum, ABD'nin en büyük deniz filosu olan yedinci filonun faaliyetleri için kısıtlayıcı olacaktır (Kaplan, 2014). Çin'in tartışmasız bir egemenlik alanı (ulusal mavi toprak) ilan ettiği Güney Çin Denizi'nin gerek enerji tedariki gerekse petrol ve doğalgaz rezervleri açısından önemi ortadadır.²² Çin, Orta Doğu enerji kaynaklarına olan bağımlılığını azaltıcı mevcut ve potansiyel rezervleri elde etmeye çalışacaktır. Denizin vaat ettiği enerji yataklarından²³ beklenen neticeler alınamasa bile Çin ham petrol ithalatının yüzde 80'inin kullandığı güzergahı kontrol etmek isteyecektir (Will, 2011; Kaplan, 2014).

Güney Çin Denizi'ni Çin için varoluşsal bir mesele olarak tanımlayan ünlü realist düşünür Kaplan tarihsel bir analogiye başvurarak bu denizi "Çin'in Karayibleri" olarak adlandırılmaktadır (2014). Mearsheimer da ABD'nin 1823'te ilan ettiği ve 20. yüzyıl başına dek kararlılıkla uyguladığı politika sonucu Batı Avrupalı güçleri bölgeden uzaklaştırdığını anımsatır ve Çin'in farklı davranmak için bir nedeni bulunmadığını ileri sürer (2001, 401). Mearsheimer, Çin'in emperyal tarih ve geleneklerini terk edeceğine, "Batı güzergâhını" benimseyeceğine inanıyor gözükmektedir.²⁴ Twining de Çin'in iktisadi liderliğini, "gambot diplomasisi"²⁵ ile birleştirerek komşu Asya uluslarını temel çıkarlarına uygun davranmaya zorlamak isteyeceğini ileri sürer. Bununla birlikte Çin'in liberal uluslararası düzeni ve güçler dengesini temelinden dönüştürecek, Asya'ya özgü bir Monro Doktrini'ni hayata geçirmesinin önünde engeller vardır (2017, s. 13-14; 2014). Çin'in egemenliğini dayatacağı coğrafyada Karayibler'deki gibi küçük ada devletleri değil; Vietnam, Endonezya, Filipinler, Avustralya gibi orta güçler bulunmaktadır. İsmi geçen bu ülkelerin ABD ile öteden bu yana (Vietnam hariç) müttefiklik ilişkisi geliştirdiği de göz önüne alınmalıdır. Belki daha da önemlisi, günümüzün ABD ve Japonyası, 19. Yüzyıl sonundaki İngiliz ve İspanya İmparatorlukları kadar güçten düşmüş değillerdir. Kaplan'ın işaret ettiği bu durumun ÇKP liderliği tarafından öngörülmemesi beklenemez. Çin, işlerin bütünüyle kendi istediği gibi gitmesi halinde bile doğu yarım kürede baskın güç olamayacaktır (2014).

ABD ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında bir tür askeri ve iktisadi garantörlük misyonu üstlendiği bölgede, iktisadi ve diplomatik etkinliğini arttıran Çin'i dengelemenin güçlüklerini her geçen gün daha fazla yaşamaktadır.²⁶ Bölge ülkelerinin operasyonel yeteneklerinin yetersizliği ve Çin'in nüfuz alanına girmeleri tehlikesi ABD'yi tetikte kalmaya itmektedir. Bununla birlikte ABD inşa ettiği Asya-Pasifik ticaret sisteminin finansal yükünü taşımakta zorlanmakta ve bir süredir kıtalararası deniz-hava operasyonlarında kısmi bir azaltmaya gitmektedir. 2008 Büyük Durgunluğu'ndan çıkamayan ülkenin hegemonik gerileyişi ve dünya

ölçeğindeki yürütülen operasyonların maliyeti karşısında oluşan kamuoyu baskısı devlet politikasını etkilemeye başlamıştır (Kaplan, 2014). Trump, “Önce Amerika” mottosu ile ülkesinin küresel güvenlik hizmeti sunma misyonunu tartışmaya açmıştır (2017). Trans-Pasifik Ortaklığı örneğinde açıkça görüldüğü üzere, bölgede dört başı mamur bir strateji izlemekte zorlanan “uzaktaki hegemon” ABD’nin uzun vadede kısmi bir geri çekilme gerçekleştirme olasılığı artmaktadır (Narine, 2018, s. 50-51; Steffens, 2013, s. 88). Bu geri çekilme; Avustralya, Vietnam, Japonya ve Hindistan gibi bölgesel güçlere sorumluluk/misyon devri şeklinde gerçekleşebilir.²⁷ Çin’in tarihsel periferisindeki rolünün arttığını kabullenen ABD, bölgedeki güvenlik sorunlarının önüne müttefiklerinin yükü daha adil paylaşacağı bir paradigma ile geçebilir. Amerika’nın Doğu Asya’da güvenlik garantörlüğü rolünü terk etmesi, Çin’in Batı’ya yönelik tarihsel şüphelerini besleyen önemli bir ögeyi ortadan kaldıracak ve tansiyonu düşürücü etki yaratabilecektir (Steffens, 2013, s. 102-104).

ABD’nin görünür bir baskınlık yerine bölgesel güçlerin ön plana çıktığı bir denge arayışına yönelmesinin liberal uluslararasılık açısından birtakım önemli riskleri beraberinde getireceğini ileri süren görüşler bulunmaktadır. Çin’in hareket alanının genişlemesinin, bölgesel dengelere ve küresel kapitalist sistemin işleyişine ağır darbeler vuracak sonuçlar yaratacağı ileri sürülmektedir. Bu noktada Çin’in izleyeceği strateji önem kazanmaktadır. Çin, saldırgan realistlerin ileri sürdüğü gibi yüksek stratejik amaçlarını kovalayan revizyonist bir güç olarak mı ortaya çıkacak; yoksa yararlanıcısı olduğu liberal uluslararası sistemin sorumlu bir ortağı gibi mi davranacaktır?

Yükselen Çin, en az ABD’nin içinde bulunduğu kadar kritik bir ikilem ile karşı karşıya görünmektedir. Ülke kapitalist sisteme entegrasyon vasıtasıyla elde ettiği gücün ve artan devlet kapasitesinin önüne açtığı fırsatlar ile savunageldiği çok kutuplu devletler düzeni ve çok taraflı ticaret sistemi arasındaki çelişkileri çözümlene sınavı ile karşı karşıyadır. Rolf ve Agnew’in işaret ettiği üzere Çin’in, Güney Çin Denizi’nde çizdiği yüksek profil ile uluslararası organizasyonlarda takındığı “sorumlu büyük güç” tutumu aynı döneme denk gelmiştir (2016, s. 267). Bir diğer konjonktürel çakışma, Çin’in önderliğinde çok taraflılık ve ortak kalkınma temelinde yürütülmeye çalışılan, dolaylı ve dolaysız olarak yetmiş civarında ülkeyi ilgilendiren “Kuşak ve Yol“ girişimiyledir.

Çin artan iktisadi gücünü “barışçıl yükseliş” diplomasisi ile desteklemeye çalışırken bir tercih sorunu ile karşı karşıyadır. Güney Çin Denizi, ÇKP liderliği tarafından ulusal çıkarlar bağlamında nereye oturtulacaktır? Güney Çin Denizi; devlet sisteminin ve ulusal güvenliğin

sürdürülmesi, Tayvan ile birleşme, Tibet sorunu ve istikrarlı iktisadi kalkınma gibi müzakere edilmez bir mesele olarak mı; ticari ve diplomatik ilişkilerinin bulunduğu bölge ülkeleri ile müzakere edilebilecek bir konu olarak mı ele alınacaktır? ²⁸

Batılı analistler arasında -en azından Çin söz konusu olduğunda- yaygın kabul gören neorealist yaklaşım, Güney Çin Denizi'ni bu ülkenin hayati çıkarları kapsamında görme eğilimindedir (Tengesdal, 2019, s. 2).

Güney Çin Denizi, Çin'in beşinci kuşak liderliğinin gözünde Batılı strateji uzmanlarının atfettiği kadar kritik bir öneme sahip gözükmemektedir. Güney Çin Denizi, Batı Pasifik'teki jeopolitik rekabetin önemli bir cephesi olmakla birlikte, Xi liderliği açısından müzakere edilebilir bir konu özelliği taşımaktadır. Xi'nin, Kuşak ve Yol ile Güney Çin Denizi arasındaki potansiyel çelişkinin bir seçim dayattığı noktada, tercihini Kuşak ve Yol'dan yana kullanması ihtimali daha güçlü görünmektedir (Tengesdal, 2019, s. 2-3; Nie, 2016, s. 439). Nie'ye göre, Güney Çin Denizi ülke kamuoyunda güçsüz gözükme yolunda araçsallaştırılan bir konudur. Çin, bu deniz üzerindeki anlaşmazlıkları ulusal çıkarları çerçevesinde hangi önem derecesinde gördüğünü tıpkı deniz üzerindeki iddiaları gibi belirsiz bırakmaktadır (2016, s. 436-437). Çin'den karmaşık, bölgesel ve bölge dışı güçlü aktörlerin taraf olduğu bir konuda uluslararası normların gelişime katkıda bulunma ve karşılıklı çıkara dayalı bir dünya düzenini savunma pozisyonunu sürdürmesi beklenir. Bölgede zaman zaman kontrollü bir gerginlik politikası izlense de anlaşmazlıkların açık bir askeri düşmanlığa dönüşmesine, ASEAN ile geliştirilmeye çalışılan işbirliği ağlarının kopmasına izin verilmeyecektir.²⁹

Çin, 2008 krizini izleyen süreçte görüldüğü üzere, küresel ekonomi için dengeleyici, istikrar sağlayıcı bir unsurdur. Ülke küresel üretim üssü olmanın ötesine geçmekte, istikrarlı talep yaratan bir tüketici piyasası ve uluslararası yatırımcı haline gelmektedir. Küresel düzenin devamında üstlendiği sorumluluk karşısında uluslararası kurumlarda daha çok söz hakkı talep etmesi Çin'i revizyonist ilan etmek için yeterli değildir. Kaplan (2014), Mearsheimer (2001) ve Friedberg (1993-1994) gibi düşünürlerin hızlı iktisadi büyüme ile yayılmacılık arasında tarihsel korelasyon bulunduğu düşüncesi tartışmaya açıktır. Çin, 1990'lardan bu yana liberal uluslararası düzende meydan okuyucu değil, "kural kabul edici" bir görünüm sergilemiştir. Güneydoğu Asya'daki gelişmeleri kendi kaderinden ayrı görmeyen, ASEAN ülkeleri ile olan ilişkilerini düzenli biçimde geliştiren bir ülke konumundadır. Çin'in; Tayvan, Japonya ve ABD'nin bölgesel emellerine karşı aldığı önlemler radikal bir tutum olarak görülemez ve ülkeyi bölgenin geri kalanı için doğrudan tehdit haline getirmez (Breslin, 2010, 55-56).

ÇKP liderliğinin ticaret savaşları ve Covid-19 pandemisi karşısında uluslararası işbirliğinin güçlendirilmesi, küresel ticaret rejiminin temel kodlarının geçerliliğini sürdürmesinden yana bir tutum takınmaktadır. Çin, geçerli siyasi sınırları içerisindeki tüm süreç ve prosedürleri katı düzenlemelere tabi tutan, yüksek dozda merkezi devlet otoritesini savunan klasik egemenlik anlayışını bir ölçüde terk etmiştir (Agnew, 2009, 130). Agnew'in tasnifine göre³⁰ klasik egemenlik rejiminin iyi bir örneği olan Çin ihtiyatlı bir biçimde küreselcilğe yönelmekte, eski yönetim modelini terk etmektedir. Çin, geçerli politik sınırlarının ötesine geçen, ülkeleri kendi politik tercihleri doğrultusunda etkilemeye çalışan bir güç olma yolundadır (Narins; Agnew, 2020, 19-20, 24). Mevcut uluslararası örgütlerdeki etkinliğini arttırmaya çalışan; Yeni Kalkınma Bankası, Asya Altyapı ve Kalkınma Bankası gibi yeni nesil finansal kurumlar oluşturan, Kuşak ve Yol girişimi ile yeni bir kalkınma finansmanı modeli geliştiren ÇKP liderliği küreselleşmenin şampiyonu konumundadır. 2020-2025 döneminde başta finans ve enerji sektörü olmak üzere dolaysız sermaye yatırımları üzerindeki sektörel kısıtlamaların gevşetilmesi, dış ticaret fazlasının (merkantilizmin) azaltılması yolunda hazırlıklar mevcuttur (Tan & Chan, 2020). Trump yönetiminin ABD'yi Trans-Pasifik Ortaklığı'ndan (TPP) çekmesi, Çin'in Güneydoğu Asya coğrafyasında halihazırda geniş olan hareket alanını daha da genişletmektedir. TPP, ABD'nin bölgedeki müttefiklerinin gözünde Çin'in ekonomik dinamizmine verilen bir yanıt olarak görülürken; bu seçeneğin masadan kalkması, bölge ülkelerini Çin'in iktisadi üstünlüğünün yaratacağı etkileri göğüsleme konusunda yalnız bırakmıştır. Trump'ın, Joe Biden yönetimi tarafından kolayca telafi edilemeyecek Jacksoncu³¹ hamlesi, Asya-Pasifik siyasetsizliğinin göstergesi olarak yorumlanmaktadır (Narine, 2018, s. 54).

Çin her ne kadar işbirliğini, ortak kalkınmayı öne çıkaran dış politika çizgisi izlese de, Güney Çin Denizi söz konusu olunca durum farklılaşmaktadır. Çin, devlet felsefesinde önemli bir yere sahip olan *Tianxia* dünya görüşünün bir potada eritmeye çalıştığı milliyetçilik ile kozmopolitanizmin yarattığı ikileme karşı karşıyadır (Callahan, 2008, s. 750). Diğer bir ifade ile, iç kamuoyundaki milliyetçi hassasiyet, güç dengelerinde Çin lehine gerçekleşen değişimlerin yarattığı özgüven izlenen genel dış politika ile çelişmektedir. Çin'in bölgede zaman zaman yükselen tansiyonu düşürmesi için ASEAN ile ortak davranış kodları belirlemesi gerektiği önerilmektedir. Nihai bir anlaşmanın pek mümkün olmadığı coğrafyada, Çin'in egemenlik iddialarını temellendirmesi sorunun "idare edilmesi" açısından olumlu etki yaratacaktır. Seyrüsefer özgürlüğü, güç kullanmama taahhüdü ve ekonomik yaptırımlara başvurmama garantisi bu sürecin olmazsa olmaz uzlaşma noktaları olacaktır (Nie, 2016, s. 434;

Yahuda, 2013, s. 459; Steffens, 2013, s. 100). ABD'nin Trump sonrasında şahin politikalarından uzak, ittifak ilişkilerini restore edici bir Asya-Pasifik politikası benimsemesi halinde bu coğrafyada ortak davranış kodlarının oluşturulması, güvenlik mimarisinin oluşumu kolaylaşabilir.

Sonuç

21. yüzyılın başından itibaren küresel ekonominin merkezi Doğu ve Güney Doğu Asya coğrafyasına kaymıştır. Söz konusu coğrafya küresel üretimin, dolayısıyla büyümenin motoru konumundadır. Bununla birlikte bölgede bütünlüklü bir güvenlik rejimi kurulmamış, bu görev hegemon güç ABD tarafından üstlenilmiştir. ABD'nin küresel sorunlara çözüm üretme kapasitesi geriledikçe güç yeniden dağıtılmakta ve yeni arayışlar kendini göstermektedir. Bu süreçte Güney Çin Denizi büyük güç rekabetine konu olabilecek, sınırlı çatışma riski taşıyan bir konu olarak gündeme gelmektedir. Çalışmada gösterilmeye çalışıldığı üzere deniz üzerinde hak iddia eden başlıca bölge ülkeleri olan Vietnam ve Filipinler ile Çin arasında önemli bir askeri ve ekonomik güç asimetrisi bulunmaktadır. Denizin canlı ve cansız doğal kaynaklar bakımından ve küresel mal ticareti açısından taşıdığı önem, soruna başta ABD olmak üzere birçok gücün müdahil olmasını beraberinde getirmektedir. Güney Çin Denizi, ABD hegemonyasının sınındığı ve yeni bir devletlerarası işbirliği modeline ihtiyaç duyulan önemli bölgelerden biri olarak öne çıkmaktadır.

Çin deniz üzerindeki egemenlik iddialarının iki taraflılık çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini ileri sürerken, ABD ile olan ilişkilerini Çin'e karşı bir denge unsuru olarak kullanan bölge ülkeleri 1982 Deniz Hukuku Sözleşmesi çerçevesinde bir çözümü yeğlemektedir. Çin ise kırk yıl öncesinin güç dengelerini yansıtan adı geçen çözüm mekanizmalarını yeterli görmemektedir. Çin özellikle son on yılda artan gücünün verdiği özgüvenle Güney Çin Denizi'ni bir tür "emperyal etki" ve "derinlemesine savunma" alanı olarak görmektedir.

Güney Çin Denizi uyuşmazlığı, ABD'nin hegemonik konumunun sınındığı bir konu olmanın yanında; Çin'in son yıllarda geliştirdiği çok kutuplu devletler sistemine ve çok taraflı ticaret rejimine vurgu yapan dış politika konsepti için bir samimiyet testi özelliği taşımaktadır. Ülke bir yandan Batı tipi emperyal imparatorluk anlayışına karşı çıkarken, yeni dünya kavram ve yapılarının oluşumunu teşvik ederken tarihsel periferisindeki modern öncesi haraççı ilişki düzlemini canlandırmak istemektedir. Çin, uluslararası düzende elde ettiği güç artışını yanlış tahlil ederek büyük güç rekabetine yönelirse çok kutupluluk, çok taraflılık, ortak kalkınma ve

barışçıl yükseliş vb. ilkeler birer retoriğe dönüşecektir. Çin'in bölge ülkeleri üzerinde güç yansıtması, ekonomik yaptırımlara başvurması bölgesel entegrasyon çabalarını sekteye uğratici ve ABD'ye alan açıcı sonuçlar üretecektir. Çin'in bölgesel yayılma doğrultusunda girişeceği eylemler çizdiği küreselci imaj ile çelişecektir. Çin'in küreselci bir güç olma fırsatını kaçırmaması, inişteki güç ABD için arzulanır bir sonuçtur. ABD için "Kurt Savaşçı"³² diplomasisine yönelen bir Çin'i rakipten hasma dönüştürmek ve Hindistan, Japonya ve Avustralya gibi müttefiklerinin desteğini sağlamak kolaylaşacaktır.

Çin'in maksimalist deniz yetki alanı taleplerinin Güneydoğu Asya ülkeleri arasında yarattığı rahatsızlığa karşın gelişen iktisadi ilişkiler jeopolitik anlaşmazlıkları gölgelemektedir. ÇKP liderliği, Güney Çin Denizi'ni kendi Karayip'ine dönüştüremeyeceğinin farkındadır. Bu nedenle zaman zaman kullanılan sert diplomatik dile karşın Güney Çin Denizi müzakereye açık bir sorun alanı olarak görülmektedir. Kuşak ve Yol girişimi ile küresel yatırımcı konumuna erişen, çok kutupluluğa doğru evrilen dünyada etki alanını genişleten Çin'in, konvansiyonel jeopolitik analistlerin sıcak çatışma beklentileri doğrultusunda hareket etmesi güç gözükmektedir.

Çin liberal dünya düzeninin basit bir yararlanıcısı olmanın ötesine geçmiş, düzenin önemli bir bileşeni haline gelmiştir. Düzeni parçalamanın ve hegemonyanın değil, düzen içerisindeki etkisini arttırmanın, kazan-kazan çok taraflılığını inşa etmenin peşinde olacaktır. Güney Çin Denizi gerilimini yükseltmek yerine, Kuşak ve Yol benzeri girişimler ile periferisine küresel kamusal mallar sağlamayı tercih etmesi güçlü olasılıktır.

Sonnotlar

¹ ABD'nin bu müdahalelerinde Amerikan istisnacılığının etkisi görülmektedir. Ülkenin kuruluş döneminden itibaren kendine atfettiği üstünlük ve kurtarıcılık/özgürleştiricilik konumu Soğuk Savaş sonrasında konjonktürel uygunluğu ile birleşince ABD; insani müdahale, uluslararası güvenlik ve barışı koruma gerekçeleri ile tek taraflı müdahalelerde bulunmuştur.

² Çin'in bu tutumunun gerisinde mevcut uluslararası hukuk sisteminin Batılı kodlarla oluşturulduğu düşüncesi yatmaktadır. Çin her ne kadar UNCLOS ve benzeri düzenlemeleri kabul etmiş, 2002 yılında ASEAN ülkeleri ile birlikte soruna UNCLOS çerçevesinde çözüm yolları arayacağını belirten bir deklarasyon yayımlamış olsa da, artan görece gücü doğrultusunda "tarihsel iddialarını" gündemden düşürmeyen bir revizyon arayışı içerisindedir (Yahuda, 2013, s. 457; ASEAN, 2012; Breslin, 2010, s. 52).

³ Çin ekonomisi, Sovyet Bloğu'nun dağıldığı 1991 yılında ABD ekonomisinin neredeyse dokuzda biri kadardı. 2018 rakamlarına göre Çin ekonomisi ABD ekonomisinin yüzde 68'i bir büyüklüğe erişmiştir. Ortalama bir Çinli, 1991 yılında ortalama bir ABD'linin yüzde 2,5'i kadar gelir elde edebilirken, bu oran 2018'de yüzde 15,8 olmuştur. Söz konusu oranların hesaplanmasında UNCTADstat veri tabanı kullanılmıştır. Hesaplamaların dayandığı değerler 2015 sabit ABD Doları cinsindedir.

⁴ "Gücünü gizle, zamanını bekle".

⁵ Bununla birlikte Çin'in deniz korsanlığı, mülteci akınları, uyuşturucu ile mücadele gibi "egemenlik dışı" güvenlik konularında uluslararası işbirliğine oldukça açık olduğu görülmektedir (Yahuda, 2013, s. 449,458).

⁶ 2010 yılı ile birlikte Çin, Güney Çin Denizi'ndeki askeri tatbikatlarını sıklaştırmıştır. Bu askeri hareketliliği Vietnam ve Filipinler'den gelen kaçak avlanma suçlamalarına bir yanıt olarak görmek mümkün gözükmektedir. Bununla birlikte gelişmeler devlet medyasında yer alan Çin'in egemenlik haklarını koruma yolundaki kararlılığını belirten sert açıklamalar ışığında

okunduğunda, küçük ve orta büyüklükteki komşularına karşı gerçekleştirilen bir gövde gösterisi akla gelmektedir (Yahuda, 2013, s. 452).

⁷ Adı geçen resif, Çin hükümeti tarafından Woody Adası ile birlikte 18 Nisan 2020’de idari bölge ilan edilmiştir (Manning & Cronin, 2020). Çin’in, dünyanın gündeminde Covid-19 pandemisinin olduğu bir dönemde aldığı karar fırsatçılıkla eleştirilmesine neden olmuştur.

⁸ Çin’in tarihsel iddialarının altında ülke dış politikası ve ulusal savunma anlayışında önemli yeri olan *Tianxia* (cennetin altında) dünya görüşünün etkili olduğu belirtilmelidir. *Tianxia* en eski Çin metinlerinden bu yana rastlanan ve günümüz dış politika konseptini etkileyen bir kavramdır. “Dünya toplumu”, “insanlığın ortak iradesi” gibi ögeler içermekle birlikte Çin’i dünyanın ve uygarlığın merkezi sayan, başta yakın coğrafyasındakiler olmak üzere diğer halkları bir tür tebası gören bir üstünlük/istisnailik anlayışını da içermektedir (Yang, 2015, s. 48-49). Çin, Güney Çin Denizi’ni emperyal etki alanının parçası olarak görmektedir. “Orta Krallık” yükselişe geçtiği bir dönemde periferisindeki Asya ülkelerine 19. Yüzyıl öncesinde kabul ettirdiği eşitsiz kültürel ve siyasi ilişkileri yeniden tesis etmeye çalışmaktadır. Çin’in emperyal etki alanına dayandırdığı hak iddiaları Batı normlarına göre oluşmuş uluslararası hukuk ve modern egemenlik anlayışı ile çelişmektedir (Kazumine, 2014, s. 4-6; Bayram & Emiroğlu, 2020, s. 32).

⁹ 2013 yılının ortalarında Luconia Resifleri’ne demir atan Çin sahil güvenlik gemisi, Malezya’nın yürüttüğü petrol arama faaliyetlerini sistematik biçimde önlemiştir (Hayton, 2017, s. 152). 2014 yılının Mayıs ayında Çin’in, Vietnam’ın münhasır ekonomik bölgesi içinde olduğunu iddia ettiği bir alanda petrol sondaj platformu kurması ve UNCLOS’un izin verdiğinden çok daha geniş (3 deniz mili) bir güvenlik çemberi ilan etmesi son yılların önemli gerginlikleri arasında gösterilmektedir (Nie, 2016, s. 423, 433).

¹⁰ Filipinler 2001 yılına kadar Çin’den daha yüksek kişi başı gelire sahip bir ülkedir.

¹¹ Bu paragraftaki iktisadi göstergeler ve hesaplamalara teşkil eden veriler için bkz. The World Bank, 2020a.

¹² Çin’in 2006-2019 dönemine ilişkin dolaysız sermaye yatırım stoğu 2,02 trilyon dolardır. Bkz. The China Global Investment Tracker <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>.

¹³ Filipinler ve Vietnam’a yönelik dolaysız sermaye yatırım stoğu için bkz. UNCTAD, 2020. Çin menşeli dolaysız yatırımların sektörel dağılımına ilişkin bulgular için The China Global Investment Tracker veritabanından yararlanılmıştır. Vietnam ve Filipinlere’e yönelik dolaysız sermaye yatırımlarında Çin’in sıralamadaki yeri için bkz. Lowy Institute, 2020b.

¹⁴ Dış ticaret içindeki ülke payları ITC veri tabanı kullanılarak hesaplanmıştır.

¹⁵ Ürün gruplarına ilişkin yapılan değerlendirmeler ve hesaplamalar için ITC veri tabanı kullanılmıştır.

¹⁶ Çin’in Filipinlere’e yönelik dolaysız sermaye yatırımları görevde bulunan devlet başkanlarının izlediği politikadan etkilenmiş benzerdir. ABD ile Japonya ile güçlü bağlar kurmayı önceleyen Aquino (2011-2015) döneminde yalnızca 2 milyar dolar civarında gerçekleşen Çin menşeli dolaysız sermaye yatırımları, Çin ile daha sıcak ilişkiler kuran Arroyo (2005-2010) ve mevcut başkan Duterte döneminde çok daha yüksek miktarlarda gerçekleşmiştir. Duterte döneminde Filipinler’e yönelik dolaysız yatırım tutarı 7,4 milyar dolardır. Söz konusu tutar ilkeye bugüne kadar ülkede gerçekleştirilen Çin yatırımlarının %60’ıdır (Hendler, 2018, s. 326-327; The China Global Investment Tracker, 2020).

¹⁷ Kolonyal geçmişi sahip olan Filipinler, ABD için her zaman önemli bir müttefik olmuştur. Anti-komünist bloğun Güneydoğu Asya’daki önemli bir üyesi olan Filipinler ile ABD arasında önemli askeri ve iktisadi bağlar kurulmuştur. 1990’lı yıllarla birlikte Filipinler ve ABD arasındaki askeri bağların bir miktar gevşediği, Çin ile iktisadi ilişkilerin güçlendiği bir döneme girilmiştir. ABD’nin Filipinler’deki askeri varlığı Soğuk Savaş dönemindeki uzağında gözükmemektedir. Steffens (2013) ABD’nin 1992 yılındaki asker çekme kararının Filipinler’i Güney Çin Denizi’ndeki en kırılgan aktör haline getirdiği görüşünü savunur.

¹⁸ Vietnam dış politikasının ikili karakteri buna örnektir. Ülke egemenliğini ve denizlerdeki haklarını korumak ile Çin ile barış içinde kalma hedefleri arasında kalmaktadır. Vietnam diplomatik çevreleri “karşı durma-uyum bileşkesi” arayışında iken Çin tarafından zaman zaman yükseltelen tansiyon ABD için bir fırsat penceresi yaratmaktadır. ABD, Vietnam ile geliştirdiği stratejik ortaklığın gereği olarak Vietnam’ı bölgede Çin’in stratejik rakibi olarak görmeyi istemektedir (Hayton, 2017, s. 156-158; Steffens, 2013, s. 97-98).

¹⁹ UNCLOS kararının dördüncü yıl dönümü olan 12 Temmuz 2020 tarihinde, Filipinler Dışişleri Bakanlığı kararın ülkelerinin egemenlik hakları açısından önemini vurgulayan bir açıklama yapmıştır. Bu açıklamadan Duterte’nin izlediği diplomatik çizginin değiştiği sonucunu çıkarmak için henüz erkendir (De Castro, 2020).

²⁰ Realist ve neo-realist teorilerde resmedilenin aksine güçlü devletlerin zayıf olanlara karşı kendi isteklerini dayatma yeteneğinin sınırlı olduğuna, tarafların otonomi temelinde uzlaşma arayacaklarına ilişkin yaklaşım için bkz. Womack, 2004.

²¹ Taraflardan birinin verdiği egemenlik tavizi karşısında doğal kaynaklara ilişkin birtakım haklar elde etmesinin önemli örneği 1920 tarihli Spitsbergen Anlaşmasıdır. Ayrıntı için bkz. Anderson, 2009.

²² Hayton, sorunun taraflarınca geliştirilen ulusal egemenlik anlatılarına karşın Güney Çin Denizi’ndeki adacık ve kayalıkların öneminin sembolik olduğunu ileri sürmekte, bu adacıkların arasında kalan alanın taşıdığı iktisadi öneme vurgu yapmaktadır (2017, s. 161, 164).

²³ Güney Çin Denizi’nin sahip olduğu petrol ve doğal gaz rezervleri ile ilgili önemli belirsizlikler bulunmaktadır. Amerikan kaynakları 28 milyar varillik bir potansiyel rezervden bahsederken, Çin kaynakları 213 milyar varillik bir tahmin açıklamaktadır. Suudi Arabistan’ın kanıtlanmış rezervlerinin 265 milyar varil olduğu göz önüne alındığında Güney Çin Denizi için verilen mücadelenin önemi anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu kaynakları çıkarma maliyetinin yüksek olacağı tahmin edilmektedir (Steffens, 2013, s. 91).

²⁴ Çin merkezli Doğu Asya sisteminde sonsuz bölgesel yayılma eğiliminin olmadığı, bu eğilimin kapitalizmi militarizm ve teritoryalizm bileşkesinden oluşan Avrupa sisteminde olduğunu ileri süren görüşler için bkz. Arrighi, 2007.

²⁵ Bir ülkenin politik amaçlarına ulaşmak için deniz kuvvetlerinin sınırlı kullanımına ya da kullanım tehdidinde başvurması olarak tanımlanabilir.

²⁶ ABD’nin içinde bulunduğu durum Arrighi (2005) tarafından “hegemonyasız üstünlük” olarak tanımlanmaktadır.

²⁷ 2021 Eylül ayında ABD ile Avustralya arasında gerçekleşen 60 milyar dolarlık nükleer denizaltı anlaşması Çin’in Hint-Pasifik coğrafyasında artan askeri varlık ve etkisine karşı bir adım olarak görülebilir.

²⁸ Çin'in burada sıralanan ulusal hayati çıkarları, ülke stratejik düşüncesinde 2004 yılı ile birlikte dolaşıma sokulmuştur. Bkz. Kelly vd., 2014, 11; Tengedal, 2019, s. 2-3.

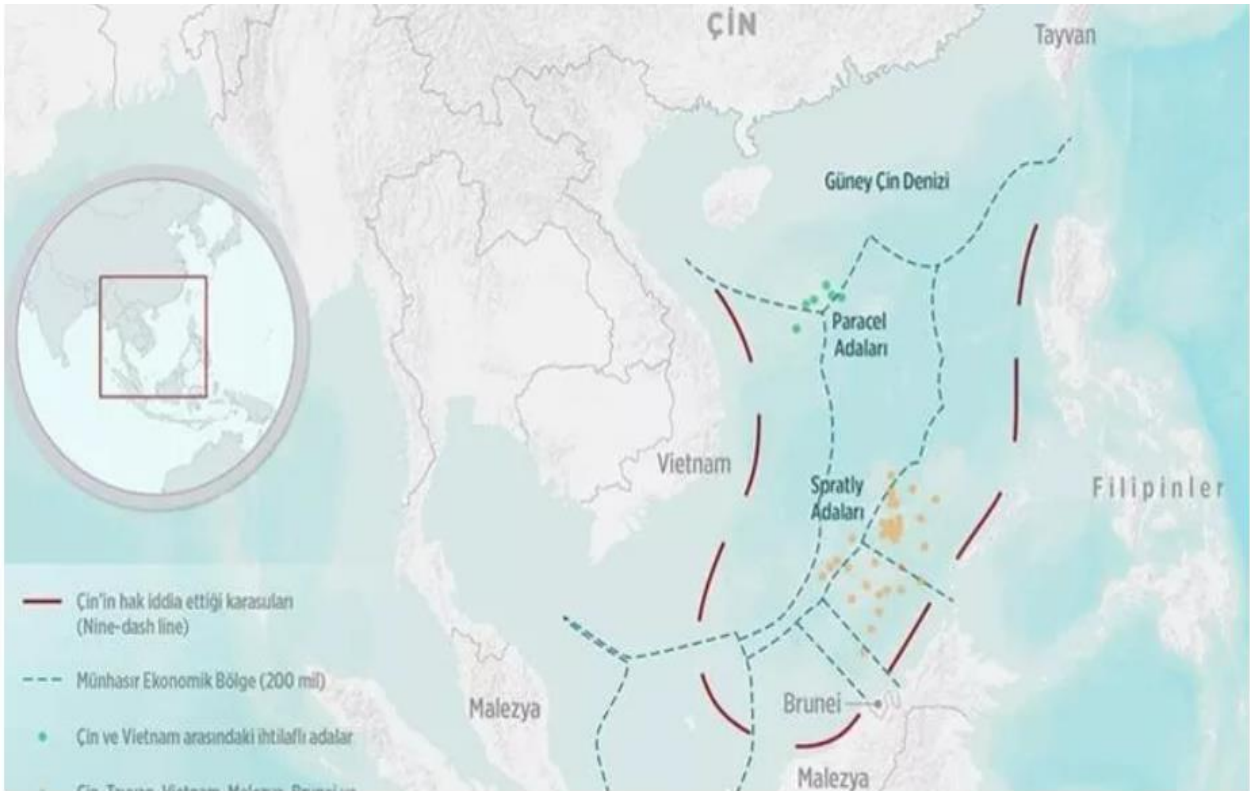
²⁹ Çalışmanın tamamlandığı günlere rastlayan bir gelişme Çin'in ve diğer bölgesel güçlerin işbirliği ve bütünleşmeyi öncelediğini gösterir niteliktedir. 12-15 Kasım tarihleri arasında toplanan 37. ASEAN Zirvesi'nin son gününde Bölgesel Kapsamlı Ekonomik Ortaklık (RCEP) anlaşması dünyaya ilan edilmiştir. 10 ASEAN ülkesine ek olarak Çin, Japonya, Avustralya, Güney Kore, Yeni Zelanda'nın imza koyduğu anlaşma dünyanın en büyük serbest ticaret anlaşmasıdır. Küresel ekonominin ve küresel nüfusun yaklaşık üçte birini kapsayan anlaşma ile mal ve hizmet ticareti, uyuşmazlıkların çözümü, yatırım ortamının iyileştirilmesi gibi konuların yanında fikri mülkiyet hakları, telekomünikasyon, dijital ticaret alanlarında işbirliği yapılması planlanmaktadır (ASEAN, 2020).

³⁰ Agnew egemenlik rejimlerini dört başlık altında toplar: Klasik, emperyalist, bütünleyici ve küreselci. Çin'i, klasik egemenlik rejimlerine, ABD'yi küreselci egemenlik rejimine, Avrupa Birliği'ni bütünleyici egemenlik rejiminin en iyi örnekleri olarak gösterir (2009, s. 129-131).

³¹ Milliyetçi dozu yüksek bir ekonomi politikası ve sertlik yanlısı, uluslararası işbirliğine uzak bir dış politikayı betimlemek için kullanılmaktadır.

³² Wolf Warrior ve Wolf Warrior 2 adlı aksiyon filmleri Çin özel kuvvetlerinin gerçekleştirdiği operasyonlar çerçevesinde gelişen olayları anlatır. Çin kamuoyunda vatanseverlik ve ulusal gururu okşayıcı etkiler yaratan filmlere, Çin diplomatik çevrelerinin yüksek profilli açıklamaları analiz edilirken gönderme yapılmaktadır.

Ek: Güney Çin Denizi Haritası

Kaynak: hürriyet.com.tr

Kaynakça

- Agnew, J. (2005). Sovereignty Regimes: Territoriality and State Authority in Contemporary World Politics. *Annals of the Association of American Geographers*, 95(2), 437-461.
- Agnew, J. (2009). *Globalization and Sovereignty*. New York: Rowman&Littlefield.
- Anderson, D. H. (2009). The Status Under International Law of the Maritime Areas Around Svalbard. *Ocean Development&International Law*, 40(4), 373-384.
- Arrighi, G. (2005). Hegemony Unravelling I. *New Left Review*, Mar-Apr, 23-80.
- Arrighi, G. (2007). *Adam Smith in Beijing*. London&New York: Verso.
- ASEAN (2012). *Declaration on the Conduct of Parties in the South China Sea*. Erişim Tarihi: 18.05.2020, https://asean.org/?static_post=declaration-on-the-conduct-of-parties-in-the-south-china-sea-2
- ASEAN (2020). *Joint Leaders' Statement on The Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP)*. Erişim Tarihi: 15.11.2020, <https://asean.org/joint-leaders-statement-regional-comprehensive-economic-partnership-rcep-2/>
- Bayram, M. & Emiroğlu, H. (2020). Çin Tarzı Uluslararası İlişkilerin Analitik Çerçevesi: Yeni-Haraççılık. *Asya Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 29-44.
- Breslin, S. (2010). China's Emerging Global Role: Dissatisfied Responsible Great Power. *Politics*, 30(1), 52–62.
- ChinaPower Team (2017). *How much trade transits the South China Sea?*. China Power, August 2, Erişim Tarihi: 28.05.2020, <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>
- Callahan, W.A. (2008). Chinese Vision of World Order: Post-Hegemonic or a New Hegemony? *International Studies Review*, 10(4), 749-761.
- Cohen, J.A. (2010). 'Limits of tolerance', *South China Morning Post*, 7 December.
- De Castro, R.C. (2020). *After Four Years, the Philippines Acknowledges the 2016 Arbitral Tribunal Award!*. AMTI, 27 July, Erişim Tarihi: 20.08.2020, <https://amti.csis.org/>
- Delbruck, J. (2003). Exercising public authority beyond the state: Transnational democracy and/or alternative legitimation strategies? *Indiana Journal of Global Legal Studies*, 10(29), 29-44.
- Fang N. & Choo A. (2019). *China's naval expansionism is natural path for emerging global power*. *Nikkei Asian Review*, August 2, Erişim Tarihi: 20.05.2020,

<https://asia.nikkei.com/Opinion/China-s-naval-expansionism-is-natural-path-for-emerging-global-power>

Friedberg, A. (1993–94). ‘Ripe for Rivalry: Prospects for Peace in a Multipolar Asia’. *International Security*, 18(3), 5–33.

Global Times (2016). *Busting myths of South China Sea arbitration*. Erişim Tarihi: 05.03.2020, <http://www.globaltimes.cn/content/993872.shtml>

Hayton, B. (2017). Disputes about Disputes: Understanding the South China Sea. *Cross-Currents: East Asian History and Culture Review*, 25, 148-168.

Hendler, B. (2018). Duterte’s Pivot to China, and Prospects for Settling the South China Sea Disputes. *Contexto Internacional*, 40(2), 319-337.

Hua, Z. (2014). *China's Position on the Territorial Disputes in the South China Sea between China and the Philippines*. 4 April, Erişim Tarihi: 01.06.2020, <http://ph.china-embassy.org/eng/xwfb/t1143881.htm>

Hürriyet. Gazetesi. 26.11.2020. *Güney Çin Denizi ’nde Malezya-Çin Gerilimi*. Erişim Tarihi: 24.09.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/dunya/guney-cin-denizinde-malezya-cin-gerilimi-41672860>

ITC (2020). *Trade Map*. <https://www.trademap.org/>.

Kaplan, R. (2014). *Asia’s Cauldron: The South China Sea and the End of a Stable Pacific*. New York: Random House.

Kazumine, A. (2014). Deciphering Island Issues from a Sinocentric Perspective. *Review of Island Studies*, March 24, 1-7.

Kelly, Terrence K. vd. (2014). *The U.S. Army in Asia, 2030–2040*. Santa Monica: RAND Corporation.

Keyvan, Ö. Z. (2017). Güney Çin Denizi’nde Tahkim: Çin-Filipinler Rekabeti. *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, 1(3), 251-267.

Lowy Institute (2020a). *South China Sea*. Erişim Tarihi: 11.05.2020 <https://www.lowyinstitute.org/issues/south-china-sea>

Lowy Institute (2020b). *Lowy Institute Asia Power Index*. Erişim Tarihi: 19.07.2020, <https://power.lowyinstitute.org/countries.php?profile=VN>

Manning, R.A. & Cronin P.M. (2020). *Under Cover of Pandemic, China Steps Up Brinkmanship in South China Sea*. *Foreign Policy*. May 14, Erişim Tarihi: 27.05.2020, <https://foreignpolicy.com/2020/05/14/south-china-sea-dispute-accelerated-by-coronavirus/>

Mearsheimer, J.J. (2001). *The Tragedy of Great Power Politics*. New York: W.W. Norton.

Murphy, A. B. (1996). *The sovereign state system as political-territorial ideal: Historical and*

contemporary considerations. J. Biersteker, C. Weber (Eds.), *State sovereignty as social construct* (81-120). Cambridge: Cambridge University Press.

Narine, S. (2018). US Domestic Politics and America's Withdrawal from the Trans-Pacific Partnership: Implications for Southeast Asia. *Contemporary Southeast Asia*, 40(1), 50–76.

Narins, T.P. ve Agnew, J. (2020). Missing from the Map: Chinese Exceptionalism, Sovereignty Regimes and the Belt Road Initiative. *Geopolitics*, 25(4), 1-29. DOI: 10.1080/14650045.2019.1601082

Nie, W. (2016). Xi Jinping's Foreign Policy Dilemma: One Belt, One Road or the South China Sea? *Contemporary Southeast Asia*, 38(3), 422-44.

Pekcan, C. (2017). Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi. *ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 1(3), 54-80.

PCA (2016). In the Matter of the South China Sea Arbitration- before -An Arbitral Tribunal Constituted Under Annex VII to the 1982 United Nations Convention on the Law of the Sea, PCA Case no.2013-19.

Poling, G.B. (2019). *Illuminating the South China Sea's Dark Fishing Fleets*. CSIS, Erişim Tarihi: 29.05.2020, <https://ocean.csis.org/spotlights/illuminating-the-south-china-seas-dark-fishing-fleets/>

Ravindran, M. S. (2012). China's Potential for Economic Coercion in the South China Sea Disputes: A Comparative Study of the Philippines and Vietnam. *Journal of Current Southeast Asian Affairs*, 31(3), 105-132.

Rolf, S. ve Agnew, J. (2016). Sovereignty regimes in the South China Sea: assessing contemporary Sino-US relations. *Eurasian Geography and Economics*, 57(2), 249-273, DOI: 10.1080/15387216.2016.1234403

Stacy, H. (2003). Relational Sovereignty. *Stanford Law Review*, 55(5), 2029-2059.

Steffens, A.W. (2013). Scramble in the South China Sea Regional Conflict and US Strategy. *Strategic Studies Quarterly*, Fall, 88-107.

Tan, CK & Chan, M. (2020). *Xi visits Shenzhen, China's reform showcase: five things to know*. NikkeiAsia. October 13. Erişim Tarihi: 13.10.2020, <https://asia.nikkei.com/Economy/Xi-visits-Shenzhen-China-s-reform-showcase-five-things-to-know>

Tengesdal, K. (2019). *One Belt-One Road and the South China Sea: Xi Jinping's Priorities*. *Modern Diplomacy*, 6 March. Erişim Tarihi: 14.07.2020, [One Belt-One Road and the South China Sea: Xi Jinping's Priorities - Modern Diplomacy](https://www.modern-diplomacy.com/one-belt-one-road-and-the-south-china-sea-xi-jingping-s-priorities/)

The China Global Investment Tracker (2020). *Database*. Erişim Tarihi: 10.03.2020, <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>

-
- The World Bank (2020a). *Data Bank*. Erişim Tarihi: 20.07.2020, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=PH-VN-CN>
- The World Bank (2020b). *TCDATA360*. Erişim Tarihi: 01.08.2020, https://tcdata360.worldbank.org/indicators/tot.direct.gdp?country=VNM&indicator=24648&countries=PHL&viz=line_chart&years=1995,2028
- Trump, D. (2017), *Inaugural address*. Erişim Tarihi: 12.08.2020, <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/theinaugural-address/>
- Twining D. (2014). Is the "Chinese Dream" Asia's nightmare?. *Nikkei Asian Review*, 11June.
- Twining D. (2017). What are China's Global Economic Intentions?. *The International Economy*, Winter, 13-14.
- UNCTAD (2020). *World Investment Report*. Geneva: United Nations.
- UNCTADstat (2020) *Data Center*. Erişim Tarihi: 18.05.2020, <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx>
- UNWTO (2019). *Philippines: Country-specific: Arrivals of non-resident tourists at national borders, by country of residence 2014 – 2018*. Erişim Tarihi: 28.07.2020, <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.5555/unwtotfb0608011220142018201909>
- Will, G. (2011). The 'Blue National Soil' of China's Navy. *Washington Post*, March 18.
- Womack, B. (2004). Asymmetry Theory and China's Concept of Multipolarity. *Journal of Contemporary China*, 13(39), 351-366.
- World Travel and Tourism Council (2020). *Country/Region Data*. Erişim Tarihi: 01.08.2020, <https://wtcc.org/Research/Economic-Impact>
- Yahuda, M. (2013). China's New Assertiveness in the South China Sea. *Journal of Contemporary China*, 22(81), 446–459.
- Yang, R. (2015). The Concept of Tianxia and its Impact on Chinese Discourses on the West. C. Halse (Ed.), *Asia Literate Schooling in the Asian Century* (44-55). NY: Routledge.
- Yıldırım, S. (2020). Yeni Çevrelemenin İlk Sahnesi: Güney Çin Denizi'nde ABD-Çin Rekabeti. *International Journal of Politics and Security*, 2(4), 197-216.